

JACQUES-YVES COUSTEAU ÎN ROMÂNIA

Alexandru MARINESCU¹

iorgu_p@yahoo.com

Abstract: A gentle radiography, full of remembrances, including personal ones, of life of Commander Jacques Yves Cousteau, of the achieving of an emblematically figure of the XXth century. The figure of a modern Don Quijote who was in a mood for sacrificing including his life for saving the planet of waters. There are mentioned his connections with Romania, with researchers from the „Grigore Antipa” National Museum of Natural History and his esteem shown by the Romanian Academy and by the University of Bucharest.

Jacques Yves Cousteau a fost o figură emblematică a secolului al XX-lea și cred că așa va fi perceput și de generațiile noului mileniu.

S-a bucurat, timp de câteva decenii, de o popularitate imensă, nu doar în Franța și în Statele unite, ci pe tot curpînsul Planetei. Aceasta s-a consolidat de-a lungul anilor datorită, indiscutabil, marelui impact pe care-l are imaginea televizată asupra publicului, dar nimeni nu poate contesta francezului carisma, dinamismul, farmecul copleșitor pe care le răspândeau făptura sa înaltă și uscățivă, purtând un cap cu nas vulturesc și ochi albaștri.

Ce a însemnat Jacques Yves Cousteau pentru oamenii secolului său, dacă lăsăm deoparte marele film „Lumea tăcerii” (1956, răsplătită

¹ Dr., membru al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române

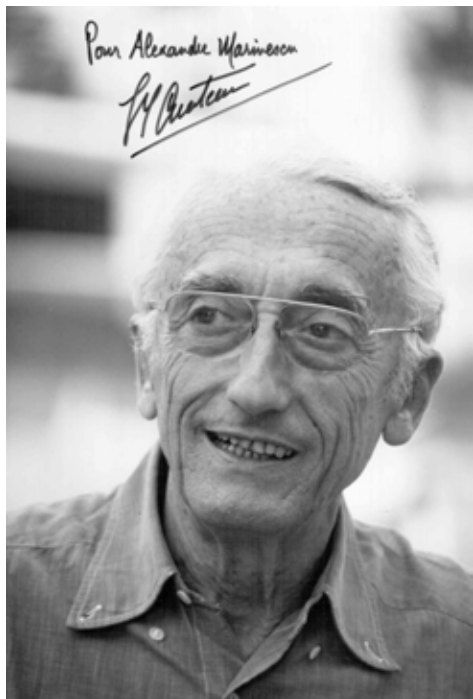

Foto nr. 1. Jacques Yves Cousteau
(fototeca dr. Alexandru Marinescu).

cu Palme d'Or la festivalul de la Cannes și cu Oscar-ul), serialele pentru televiziune („Odiseea echipajului Cousteau”), cărțile cu ilustrații splendide? Yves Paccalet, unul dintre colaboratorii săi apropiați, nu pe bordul legendarei nave Calypso, ci la masa de scris, a răspuns sintetizând în chip fericit, contribuția Comandantului, într-un pasaj din cartea pe care i-a consacrat-o („Jacques Yves Cousteau în oceanul vieții”) și care a poposit în librăriile franceze în 1997, la foarte scurtă vreme de la plecarea în eternitate a marelui om.

Dorința, sau mai degrabă nevoia de a filma,

i-au dominat întreaga activitate a ilustrului francez și, care, spre capătul drumului său, nu a ezitat să ne asigure că „imaginea a fost cea care mi-a dominat întreaga viață”. Turnat în cursul a două campanii cu nava „Calypso” în anii 1954 și 1956 în Marea Roșie și în Oceanul Indian, „Lumea tăcerii”, realizat de Jacques Yves Cousteau și regizorul Louis Malle, a fost o revelație. La prima proiecție publică, șocul produs asupra spectatorilor și criticilor a fost extraordinar, frumusețea și noutatea imaginilor, montajul alert, muzica, modul în care a fost gândit și realizat, toate au făcut ca filmul să se bucure de aprecieri unanime. Pentru prima oară în istoria cinematografului un film documentar era răsplătit cu o distincție supremă. Dar dincolo de aprecierile juriilor și de recompense, filmul, odată lansat pe ecrane, a cucerit cu rapiditate și a intrat, mai mult decât oricare alte pelicule contemporane, în conștiința oamenilor de pretutindeni. Cei care l-au

văzut atunci nu au putut uita prea curând scenele majore ale filmului, scufundătorii cu torțe arzând în mâini, coborând în adâncul mării, într-o feerie de bule și fum, fantasticul dans al lui Frédéric Dumas cu Jojo, marele pește meru, evoluția scafandrilor printre recifii de corali, unduirea lor grațioasă în universul albastru în care greutatea nu mai există, baletul frenetic al miilor de delfini.

Pătrunderea în adâncurile mării și turnarea acestui film au fost posibile datorită realizării de către Jacques Yves Cousteau și inginerul Emile Gagnan, în decembrie 1942, a unui scafandru autonom cu butelii cu aer comprimat la 150 de atmosfere, cu masca și labele de cauciuc. Experimentat în vara anului 1943 de către Cousteau, Philippe Tailliez și Frédéric Dumas, acest scafandru avea ca piesă principală o cutie mică a detentorului care, la cerere, furniza acestuia aerul exact la presiunea corespunzătoare la care se afla. După război, folosirea acestui tip de scafandru, cunoscut sub numele de „scafandru Cousteau-Gagnan” s-a răspândit extrem de rapid, cucerind lumea. Cu ajutorul său, universul albastru a devenit accesibil până la adâncimi de 60–70 m.

Dacă în 1942 au filmat în apnee (oprirea temporară a respirației), „La 18 metri adâncime”, celelalte filme, „Epave” (1943), au fost făcute utilizând scafandru autonom. Și ele nu suntr deloc puține: din 1943 până în 1997 – 128 de filme. Ele au arătat oamenilor o lume abia bănuită, populată de ființe cu forme și culori extraordinare, dar o lume fragilă, amenințată de nenumărate pericole, cele mai multe generate de acțiunile nesăbuite ale unei umanități aflate într-o creștere numerică fără precedent în lunga sa istorie.

„Jacques Yves Cousteau a fost sufletul, inspiratorul, organizatorul, furnizorul de energie alș unei fascinante aventuri tehnice, geografice, oceanografice și umane... A oferit lumea submarină celorlalți *Homo sapiens*, punându-le la dispoziție scafandru autonom și farfuria scufundătoare. Le-a dezvăluit coralul, rechinul, delfinul, balena, dar și modul de viață al pescarului Imragen sau al Qawashqar-ului, nomad al mării. Pornind să filmeze aventurile echipei sale, apoi să le prezinte pe micul și marele ecran, a introdus o picătură din continentul albastru în inima fiecăruia dintre noi. L-au tulburat jafurile și poluările care amenințau să distrugă total speciile de plante și animale, punând

Mon cher Philippe,

Toujours pas de départ de Cornier ! Je profite du passage du L.V. Mesud, que tu connais, pour lui confier cette lettre, qui te donnera de nos nouvelles. Tout d'abord, de crainte que tu n'aies rien reçu de nous, merci, merci mille fois, et de la superbe boîte de fruits confits, et de l'énorme paquet que tu as confié à Frayse et qui a contribué et contribue encore à mieux supporter la dureté des temps. Tu es un chic ami -

Nous pensons souvent à toi, et pour nous rappeler quelques bons moments passés ensemble, et pour souhaiter ton retour - Il se peut que bientôt la Syrie soit le théâtre de graves événements - Egalement, je déplore tout ce qui peut retarder ton retour - Je suppose que tu as dû te faire une vie assez agréable dans un des plus beaux pays du monde - Mais vite, reviens-nous, que nous puissions à nouveau nous lancer avec Simone dans de grandes discussions sur la beauté de ce qui est naturel ou sur un sujet analogue -

Et aussi, nous avons le projet de louer pendant un ou deux mois cet été, une petite villa dans un coin charmant et désert, sur des rochers fertiles ... Et tu compléterais harmonieusement le paysage - Tâche d'être là pour Juillet ou Août ! -

Ici, nous n'avons toujours pas de logement. Nous sommes actuellement campés dans un petit pavillon d'une pension de famille sur la Corniche - Ce n'est pas gai pour Simone, mais il n'y aura d'appartement convenable que quand on aura filmé à la porte tous les ignobles youtres qui nous encroûtent -

Jean-Michel est superbe mais possédé du démon - Philippe, lui, est le plus adorable de tous les lélés, éclatant de santé, d'un caractère particulièrement jovial, il rit de tout, ne pleure jamais - Aimera-t-il l' Eau ? -

Ma belle-nièce, ayant achevé une petite cure de ~~santé~~ repos à St Paul de Venise, vient de rentrer à Toulon, dans sa nouvelle propriété du Cap Brun (note l'adresse à tout hasard: l'"Estello", chemin de la Bade) - Elle va bien - Mes deux beaux frères aussi - Mon père toujours prisonnier - Le père Henri toujours au Japon, mon père en Angleterre, et ma mère à Bordeaux - Quelle famille ! -

La saison aquatique est tardive - Je n'ai pas encore mis le pied à l'eau, et ne suis boné jusqu'ici à me faire faire un harpon en dur al de 12x14 qui me semble une future merveille - Vêch met la dernière main au "clac clac" - J'ai à ma disposition un "Robot" avec objectif f: 2 que je vais tâcher de faire "habiller" adroitement - Malheureusement j'ai beaucoup de travail et très intéressant - Aussi ne suis-je pas, pour profiter de mes quelques loisirs, un vélociste 3 vitesses très perfectionné, qui est une véritable petite moto, et avec lequel j'ai déjà patiemment prospecté tous les coins et recoins de la côte, depuis le cap Couronne jusqu'à Capis - Simone ne suit dans ces ballades, crânement juchée sur le porte bagage, en attendant l'amour de petit side-car que j'ai commandé - A priori, il ya dans les environs de Marseille quelques coins qui se présentent très bien - Malheureusement chaque Marseillais s'imagie qu'il remplacera cette saison la viande rationnée par des bits de poisson trane, et les harpons se vendent par dizaines de mille - Je pense souvent, comme dernier refuge des "purs", à Meranland - Je te reparlerai de tout cela -

Le vêtement étanche est presque terminé, et me permettra de faire des observations au lever du jour sans attrapper froid -

Foto nr. 2. O scrisoare a lui Jacques-Yves Cousteau către Philippe Tailliez, Marsilia, 1 mai 1941 (facsimil - arhiva dr. Alexandru Marinescu) în pericol înșăși supraviețuirea omenirii.

A ținut să alarmeze lumea asupra acestor pericole și a luat parte la rezolvarea lor propunând, de exemplu, noi metode pentru recuperarea energiei vântului.

Foto nr. 3. Jacques Yves Cousteau cu profesorul Mihai Băcescu la Congresul de la Madeira, 1972 (fototeca dr. Alexandru Marinescu).

Mobilizând opinia publică, a salvat Antactica de la un dezastru. A sădit în conștiința cetățeanului – fiindcă nu au făcut-o conducătorii – o noțiune capitală, cea a drepturilor generațiilor viitoare”.

Jacques Yves Cousteau era o figură centrală la marile reuniuni internaționale, cuvântul său fiind urmărit cu interes de către șefi de state, savanți,

oameni de afaceri, dar și de cei pe care în mod obișnuit îi grupăm sub denumirea de marele public. Proiectele și propunerile sale au fost totdeauna nobile și generoase, A avut pretutindeni admiratori și prieteni și nu puțini au fost aceștia și în România, pe care a vizitat-o de mai multe ori. Prima dată în octombrie 1966, împreună cu Rainier III, suveranul Principatului Monaco, însoțit fiind și de vechiul său colaborator Jean Alinat. La Constanța, cu ocazia încheierii lucrărilor Adunării Generale a Comisiei Internaționale pentru Cercetarea științifică a Mării Mediterane (CIESMM), Jacques Yves Cousteau a fost ales Secretar general al acestui important for științific. A revenit în octombrie 1977 și cu acest prilej „Calypso” a ancorat la Constanța și apoi a lucrat în apele din fața gurilor Dunării. Poate în cursul zborului cu elicopterul, în lungul brațului Sf. Gheorghe, a încolțit în mintea lui Jacques Yves Cousteau ideea unui film consacrat Dunării și deltei sale. Proiectul s-a concretizat în anii 1990–1992, prin realizarea unui film destinat televiziunii, în patru episoade.

Intervenția lui Cousteau a fost decisivă în hotărârea luată de UESCO în 1991, prin care Delta Dunării a fost declarată „Rezervație a Biosferei”.

Ales membru de onoare al Academiei Române, la 13 noiembrie 1990, Jacques Yves Cousteau și-a prezentat discursul de recepție la 8 aprilie 1991, iar în 1993 a fost, din nou, oaspetele Bucureștiului a cărui universitate i-a conferit titlul de „Doctor honoris causa”. Să mai amintim că aceeași Universitate a fost printre primele în Europa care, după 1990, a înființat o „catedră Cousteau” în cadrul căreia se predă ecotehnia, o știință în care ecologia se îmbină cu tehnologiile marilor construcții.

Prima vizită a lui Cousteau în România a avut loc în octombrie 1966 și a fost prilejuită de participarea sa, alături de Rainier III, suveranul Principatului Monaco, la lucrările celei de-a XX-a Adunări a Adunării Generale a Comisiei Internaționale pentru Cercetarea Științifică a Mării Mediterane

A. Professeur Băescu.

Mon cher Professeur !

Que de bons souvenirs au cours de ces années où, fidèlement, vous m'avez vu venir à Paris et à Monaco, pour représenter la Roumanie et... la Mer Noire ! Et, en 1977, vous avez fait de notre visite en Mer Noire, une fête de la Culture et de l'entraide franco-roumaine - Je n'oublierai pas votre accueil, et je vous embrasse affectueux.

J.Y. Cousteau
24 Mai 1993 -

Foto nr. 4. Scrisoare către Profesorul Mihai Băcescu, 24 mai 1993
(facsimil – arhiva dr. Alexandru Marinescu).

Foto nr. 5. Jacques Yves Cousteau alături de Alexandru Marinescu, prof. Mihai Băcescu și Mircea Andrei pe aeroportul Otopeni, 1977 (foto Modest Guțu).

(CIESMM). Aceteea s-au desfășurat la București și Constanța, iar în cadrul ședinței finale, J. Y. Cousteau a fost ales secretar general al comisiei, președintele ei fiind prințul Renier al III-lea.

Foto nr. 6 – Jacques – Yves Cousteau alături de Alberst Falco, Jean Michel și soția sa, Simone Cousteau, la primirea sabiei de academician, 1989 (fototeca dr. Alexandru Marinescu).

Colaboratorul lui Cousteau la conducerea celebrului Muzeu Oceanografic din Monaco, comandantul Jean Alinat, a prezentat la București ultima realizare cinematografică a acestuia, „Precontinent III”, filmul care relatează extraordinara experiență a celor șase acvanași care au trăit într-o sferă metalică ancorată la 100 m adâncime, în Mediterana, timp de 21 zile și 17 ore.

Tot o acțiune desfășurată sub egida CIESMM, expediția navei „Calypso” (iulie-noiembrie 1977) pentru stabilirea „buletinului de sănătate” al Mării Mediterane, i-a oferit lui Jacques Yves Cousteau ocazia de a reveni la București. Cu tot programul său încărcat, a trecut și pe la Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, condus de către prietenul său, profesorul Mihai Băcescu, și a ținut o conferință în amfiteatrul Institutului Botanic.

La propunerea academicianului Mihai Băcescu, Cousteau, care din 22 iunie 1989 era membru al Academiei franceze, a fost ales la 13 septembrie 1990 membru de onoare al Academiei Române.

Universitatea din București, i-a decernat lui Cousteau în 1993 titlul de *Doctor honoris causa*, în cadrul unei ceremonii desfășurate în aula Facultății de Drept din București în prezența unui numeros public.

Pe una dintre cărțile sale, Jacques Yves Cousteau mi-a scris, în chip de dedicație, o frază pe care o cunoșteam fiindcă era de mult celebră: „C'est e apprenant aux hommes à aimer la mer que j'ai appris à aimer les hommes” (Învățându-i pe oameni să iubească marea, am învățat să iubesc oamenii).

Aș vrea totuși să închei aceste puține rânduri omagiale prin cuvintele altui om al mării, comandantul Philippe Tailliez, așternute pe pagina unei scrisori datate 23 ianuarie 1997. Referindu-se la Jacques Yves Cousteau, marele său prieten și colaborator din perioada eroică a tinereții, acesta pune o întrebare deloc retorică: „În domeniul cunoașterii mării și planetei, cine oare a făcut mai mult și mai bine vreme de aproape 60 de ani?”

Foto nr. 7. Caricatură reprezentându-l pe Jacques-Yves Cousteau.